

ביאורים

קיום המצוות התלויות בלב אינו רק חסידות ותוספת למי שרוצה להתקדש ולהתרום אלא חיוב גמור. רבנו בחיי מוכיח זאת משלושה מקורות, שהראשון שבהם הוא השכל, דהיינו ההיגיון הבריאי והישר. ככלל, רבנו בחיי לא זילזל בשכל האדם ולא חשב שתמיד יש נגיעה אישית במחשבתו של האדם, אלא סמך על השכל והוא מהווה מקור מוסמך להוכחת דבריו של האדם. הקדמת השכל כמקור לראיה לפני התורה ודברי חז"ל מגלה שרבנו בחיי סובר שכאשר אנו באים לבחון כל נושא, אנו צריכים לגשת אליו מתוך חקירה שכלית ומתוך התבוננות עצמית, ורק אחר כך לגשת אל התורה ואל דברי חז"ל ולראות שסברתנו נתמכת בדברי קודשם.

מחשבה מסודרת יכולה להוכיח לנו שמצוות הלבבות הם חיוב גמור כמו חובות האיברים ולא רק חסידות, מצד שלוש ראיות:

א. אנו מורכבים משני חלקים, גוף ונפש. רק על ידי שילובם יחד אנו יכולים לעבוד את ה' ולזכות לדבוק בו. הגוף לבד הוא חתיכת בשר דוממת, ואילו נפש לבד היא חסרת כלים לקיים מצוות בעולם הזה. לכן נתינת צרוף שניהם וחיבורם יחד הוא טובה עצומה של ה'. ומכיוון שהוא הטיב לנו אותם, אנו חייבים להודות לו בכל אחד מהחלקים הללו: בגוף, הגלוי ונראה לעיניים חייבים לקיים מצוות מעשיות, כמו הנחת תפילין ותקיעת שופר. כמו כן בנשמה, אנו חייבים להודות לו על כך שנתן לנו אותה, ולכן יש חיוב לעבוד את ה' גם על ידה. מכיוון שהנפש היא נסתרת, גם עבודת ה' שנעשית על ידה היא נסתרת ועלומה, והיא המצוות המוטלות על הלב כמו אהבת ה' ויראתו.

ב. האדם אינו עושה דבר שהוא אינו חפץ בו. כל מעשינו הם ביטוי של הרצון שלנו לעשותם. לכן לא יתכן לומר שהמצוות התלויות בלב אינן חובה, כי לפי זה לא היה חובה גם לקיים את המצוות המעשיות, מכיוון שהם נעשות רק אם הלב רוצה בכך. ולכן, אם ברור לנו שה' חייב אותנו לקיים מצוות מעשיות, ודאי שהוא גם חייב אותנו לקיים את המצוות התלויות בלב. ג. ברור לנו שה' ציווה שהגוף יעבוד אותו ויקיים מצוות. האיבר הכי חשוב בגוף הוא הלב. הוא המספק חיים ודם לכל איברי הגוף כולם. לכן הוא מוגן ומוסתר בתוך הגוף פנימה. הייתכן שה' יחייב את היד ואת הרגל לקיים מצוות, ואילו על הלב, שהוא החשוב שבכולם, לא יטיל אף מצווה?! זו הסיבה שאנו חייבים לומר שגם הלב חייב לקיים מצוות, והן חובות הלבבות.

הרחבות

• ועם רוחי - גוייתי

הָאָדָם מְחַבֵּר מִנְפֶּשׁ וְגוֹף... וְאֵנְחָנו חֲבִיבִים לְעַבְדֵי אוֹתוֹ בְּעֵבֹר זֶה עֲבוּדָה גְלוּיָהּ וְעֲבוּדָה צְפוּנָה. הריטב"א מבאר שתיקנו "חכמינו ז"ל לברך על המצוה עובר (קודם) לעשייתה כדי שיתקדש תחלה בברכה, ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות ה' יתברך. ועוד, כי הברכות מעבודת הנפש, וראוי להקדים עבודת הנפש למעשה, שהיא עבודת הגוף" [פסחים ז:]. הטעם הראשון המצריך הכנה נפשית למצוה, מתאים לדברי רבנו בחיי כאן, ש'חובות האיברים לא תשלמנה כי אם ברצון הלב וחפץ הנפש לעשותם'. הטעם השני, העוסק ב'עבודת הנפש' ו'עבודת הגוף', מתאים לדברי רבנו בחיי כאן, שמחייב לעבוד את הקב"ה 'עבודה גלויה ועבודה צפונה'.

מדברי רבנו בחיי אלה שמחייבים את העבודה בכל המימדים הקיימים באדם, עולה יסוד חשוב: הדתות האחרות התייאשו מתיקון העולם החומרי, מה שהביא אותן ללכת לאחת משתי קצוות: או פרישה ממנו כדי להתקדש, או שקיעה עמוקה בחומריות, מפאת ייאוש מהיכולת להתקדש. אולם מגמתו של עם ישראל "עומדת להציל את הכל... להציל את הגוף כמו הנשמה, את חיצוניות ההויה כמו פנימיותה, את הרע בעצמו כמו את הטוב, ולא עוד אלא להפך את הרע לטוב גמור, ולהעלות... את העולם היחידי בכל ערכיו החומריים, ואת העולם החברותי בכל סדריו" [אורות הקודש ב עמ' תפח-תפט].

לעילוי נשמת אלי אקוה בן מזל וחביב ז"ל

חיוב חובת
הלבבות מהשכל

מִן הַשֶּׁכֶל שְׁאֲמַרְתִּי, כִּי כָּבֵד נִתְבָּרַר לָנוּ, כִּי הָאָדָם מְחַבֵּר מִנְפֶּשׁ וְגוֹף, וְשִׁנְיָהֶם מִטּוֹבוֹת הַבוֹרָא עֲלֵינוּ, הָאָדָם נִרְאָה, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ נִרְאָה. וְאֵנְחָנו חֲבִיבִים לְעַבְדֵי אוֹתוֹ בְּעֵבֹר זֶה עֲבוּדָה גְלוּיָהּ וְעֲבוּדָה צְפוּנָה. הַגְּלוּיָהּ, חוֹבוֹת הָאֲבָרִים, כְּמוֹ הַתְּפִלָּה וְהַצּוּם וְהַצְדָּקָה, וְלִמּוּד תּוֹרָה וְלִמְדָה, וְעִשׂוֹת סֶכֶד וְלוֹבֵב וְצִיצִית וּמְזוּזָה וּמַעֲקָה, וְהַדּוּמָה לָהֶם, מִמָּה שִׁיִּגְמֹר מַעֲשָׂהוּ עַל יְדֵי חוֹשֵׁי הָאָדָם הַנִּרְאִים. אֵף הָעֲבוּדָה הַצְּפוּנָה הִיא חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת, וְהוּא שִׁנְיָחַד הָאֵל בְּלִבּוֹתֵינוּ, וְשִׁנְאָמִין בּוֹ וּבְתוֹרָתוֹ, וְשִׁנְקַבֵּל עֲבוּדָתוֹ, וְנִירָא אוֹתוֹ, וְנִנְקַע מִפְּנֵיו, וְנִבּוֹשׁ מִמֶּנּוּ, וְנִאָהֵב אוֹתוֹ, וְנִבְטַח בּוֹ, וְנִמְסָר נַפְשׁוֹתֵינוּ אֵלָיו, וְשִׁנְפָּרֵשׁ מֵאֲשֶׁר יִשְׁנָא, וְשִׁנְיָחַד מַעֲשֵׂינוּ לְשִׁמּוֹ, וְשִׁנְתְּבוּנוֹ בְּטוֹבוֹתָיו, וְהַדּוּמָה לָזֶה, מִמָּה שִׁיִּגְמֹר בְּמַחְשַׁבַת הַלֵּב וּמִצְפוּנוֹ מִבְּלֵי אֲבָרֵי הַגּוֹף הַנִּרְאִים מִמֶּנּוּ.

וְיִדְעִיתִי דַעַת בְּרוּרָה, כִּי חוֹבוֹת הָאֲבָרִים לֹא תִשְׁלַמְנָהּ כִּי אִם בְּרָצוֹן הַלֵּב וְחִפְץ הַנֶּפֶשׁ לְעִשׂוֹתָם וְתָאוֹת לְבַנו לְפַעֵל אוֹתָם. וְאִם יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתָּנוּ שְׁאִין לְבוֹתֵינוּ חֲבִיבִים לְבַחַר בְּעֲבוּדַת הַשֶּׁם וְלַחְפֹּץ בָּהּ, יִסְתַּלַּק מֵעַל אֲבָרֵינוּ חֲבִיבֵי הַמְּצוֹת שְׁאֵנוּ חֲבִיבֵי בָהֶם, מִפְּנֵי שְׁאִין מַעֲשָׂה נְשָׁלֵם מִבְּלֵי חִפְץ הַנֶּפֶשׁ בּוֹ. וְכֵן שִׁנְתְּבָרַר, כִּי הַבוֹרָא חֲבִיב אֶת אֲבָרֵינוּ בְּמַצּוֹתָיו, לֹא הִיָּה נִכּוֹן לְהִנָּיֵחַ נַפְשָׁנוּ וְלִבְנו שֶׁהֵם מִבְּחַר חֲלָקֵי עֲצָמָנוּ, שְׁלֹא יְחִיבֵם בְּעֲבוּדָתוֹ כִּפִּי יְכַלְתֶּם, מִפְּנֵי שְׁבָהֶם גְּמֹר הָעֲבוּדָה. וְעַל כֵּן נִתְחַיְבָנוּ בְּחוֹבוֹת גְּלוּיָנוּ וּמִצְפוּנֵינוּ, כְּדִי שִׁתְּהִיָּה עֲבוּדָתָנוּ שְׁלֵמָה וְגְמוּרָה, וְכוֹלְלַת מִצְפוּנֵינוּ וְגְלוּיָנוּ לְבוֹרָא יִתְבָּרַךְ.

חובת האיברים
אינה שלמה בלי
רצון הלב

מִן הַשֶּׁכֶל שְׁאֲמַרְתִּי - בפסקה הקודמת נזכר שיש הוכחה שכלית לכך שמצוות הלבבות הן חובה גמורה. הָאָחֵד - הגוף. בְּעֵבֹר זֶה וכו' - האדם צריך לעבוד בשני חלקיו, בגופו ובנפשו. וְלִמְדָה - ללמוד לאחרים. תִּשְׁלַמְנָה - תיעשינה בשלמות. שְׁאִין מַעֲשָׂה נְשָׁלֵם וכו' - לא תיתכן עשייה בלי שקדם לה רצון הלב. לֹא הִיָּה נִכּוֹן - אינו מתאים. שְׁבָהֶם גְּמֹר הָעֲבוּדָה - מכוחם האדם מגיע לשלימות עבודתו.

